

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Doktori Iskola

Földesi Renáta

Pető András életpályája: a konduktív pedagógiához vezető út (1911-1967)

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezető:

Dr. Boreczky Ágnes

Budapest, 2019

I. A témaválasztás indoklása, a disszertáció tárgya, célkitűzései

„Amikor a széles értelemben vett alkotás erősebb hatást gyakorol ránk, valóban kíváncsiak leszünk arra is, aki azt létrehozta. Ki volt az az ember, aki megálmodta, előhívta, felépítette, tökéletesítette s végül elengedte a művet? Általános emberi igény, hogy a Mű és Alkotó között kapcsolatot akarunk teremteni azzal, hogy az alkotások mögött az alkotót is keressük. Azt az embert, aki örökösen akar(t) hagyni valamit. A Másikat, akinek lehet mondanivalója a számunkra, a Másikat, akivel valamiféle szellemi spirituális kapcsolatba kerülünk az alkotásán keresztül. És azt a Másikat, aki életével és művével tükröt tart elénk” (Arany, 2012. 54.). *Témaválasztásomat* pontosan ez inspirálta, meg akartam ismerni, meg akartam érteni azt az embert, aki képes volt egy máig működő rendszer, a konduktív pedagógia létrehozására.

Az egyéni élettörténet mindig a múlt - jelen - jövő idősíkján zajlik. Az, hogy egy adott személy milyen szerepet játszik saját korában, és milyen hatással van kortársaira, sokszor csak történelmi távlatból értékelhető. *Pető András* (1893-1967) orvos, újságíró, lapszerkesztő, filozófus, író/költő, mozgásterapeuta, spirituális vezető, vállalkozó, a *konduktív pedagógia alapítója*. A disszertáció az ő személyes hagyatékának feldolgozása során feltárt dokumentumok illetve kortársak által lejegyzett történetek, levéltári adatok, róla készített interjúk, saját néven és álnéven megjelentetett publikációk segítségével próbálja (re)konstruálni azokat a történéseket, fordulókat, mérföldköveket, amelyek révén Pető András a ma embere számára az, aki. A személyét tárgyaló írásokat áttekintve megállapítható, hogy azok Pető életének egy-egy szegmensével foglalkoznak, azonban nem vállalkoznak arra, hogy az életpályát, élettörténetet a maga teljességében, komplexitásában, társadalmi beágyazottságában tárják fel, elemezzék és értelmezzék.

Kutatásom *célja* ennek értelmében egy olyan munka elvégzése volt, melyben a választott, később bemutatásra kerülő *módszer kombináció segítségével egyszerre válik értelmezhetővé és elbeszélhetővé Pető András élettörténete*. Bár a disszertáció érinti Pető gyermekkori és fiatalkori éveit is, hangsúlyosan azokkal a periódusokkal foglalkozik, melyek kezdete az első sorsfordító/sorsmeghatározó „felnőtt” döntés: Pető az újságírás helyett az orvosi hivatást választja. Az elemzés során három nagyobb életszakaszt lehetett elkülöníteni, ezek a következők voltak: 1. *az avatás és világmegváltás*, 2. *küszöbszakasz*, 3. *a harc és a szenvedés elviselése*.

Az élettörténethez narratív módon közelítettem, ezért az életszakaszok szociológiai alapú elemzését, az *életpálya elméletet* ötvöztem az irodalomtörténetből származó, Arisztotelész Poétikájából kiinduló, Northrop Frye és Langdon Elsbree által továbbgondolt *archetipikus cselekményértelmezéssel*. A választott megközelítés együttesben természetes módon folyhattak egymásba az életmotívumok, illetve az egymásra ható, ugyanakkor tematizálható életszakaszok a maguk teljességében és egymással való összefüggésükben mutatkozhattak meg.

Kibédi Varga Áron szerint *minden nemzedéknek újra és újra meg kell írnia saját vagy csoportja történetét*, ez „erkölcsi követelmény”. A történetírás pedig erkölcsi tett, de olyan, amelynek érvényét egy idő múlva, vagy más körülmények között vissza kell vonni (Kibédi Varga, 1994, 107.). Az új nézőpontok bemutatása mellett az is fontos volt számomra, hogy *feltárjam az esetleges párhuzamosan élő nézőpontokat* is. Azt gondolom, Kibédi Varga fent idézett megközelítése a pedagógiatörténeti munkákra, az abban íródó biográfiákra is érvényes lehet, hiszen az életrajzok számtalanszor újraírhatók, a nézőpontok változtathatók, az eredmények is visszavonhatók. Egy új forrás akár teljesen átírhatja az addigi megállapításokat akár levéltári adatok tekintetében is, de különösen a kontextusba helyezés tekintetében. S bár nem gondolom, hogy dolgozatom alapjaiban fogja megváltoztatni a Petőről való gondolkodást, de új szempontokat emelhet be a további újraértelmezésekhez.

II. A kutatás során felhasznált források

A kutatási célokból és a későbbiekben kifejtett elméleti és módszertani megközelítésekből eredően sokrétű és különféle típusú dokumentumokból álló forrásbázist alakítottam ki és dogoztam fel. Az életpálya első szakaszához, mely Pető életének első negyvenöt évét ölelte fel, levéltári dokumentumok, egy önélet ihletésű novellarészlet, illetve az Osztrák Nemzeti Könyvtár archív állományában fellelt korabeli újságcikkek álltak rendelkezésre forrásként, valamint írott visszaemlékezésekre hagytam.

A megközelítőleg kilenc évre tehető küszöbszakaszhoz kevesebb forrásanyag állt rendelkezésre, leginkább a Petőt említő visszaemlékezések szolgáltak információkkal, illetve két archív sajtódokumentum, egy újságcikk és egy hirdetés, ugyanakkor ezekből is nyilvánvalóvá vált az időszakra jellemző, sajátos életvilág.

A harmadik, munkám szempontjából legnagyobb jelentőségű életszakasz Pető életének utolsó két évtizede.

A legfontosabb forrásként ehhez a szakaszhoz Pető személyes levelezését, írásos visszaemlékezéseket, korabeli újságcikkeket (ezekhez kapcsolódóan néhány képi forrást),

levéltári dokumentumokat és azokat az interjúkat használtam fel, amelyek Petőt, mint barátot, munkatársat, mint feljebbvalót, rendszeralkotót mutatják be. Az interjúk különböző tudományterületeken tevékenykedő szakemberekkel készültek, ők az 1945-1967 közötti időszakban a professzorral munkatársi, szaktársi vagy tanítványi kapcsolatban álltak.

A forrástípusokat jellegüknek megfelelően dolgoztam fel, a forráselemzés, tartalomelemzés, képelemzés és tematikus interjúelemzés egyaránt megjelentek a feldolgozási szakaszban. Az interjúkból beemelt idézetek a levéltári forrásokkal és személyes dokumentumokkal összefűzve, összevetve tették és teszik megérthetővé ezt a huszonegy évet felölelő életszakaszt. S ugyan ehhez a szakaszhoz tartoznak a Pető hagyatékban található versek, drámák és novellák, valamint a „filozófiai” írások, de ezek elhelyezése az életpályában túlterjedt volna a kutatás keretein.

III. A kutatás elméleti háttere és folyamata, alkalmazott módszerek

Terry Eagleton gondolatából kiindulva (2001) a múlt a jelen viszonylatában ismerhető meg, hiszen a múlt „a jelen szelekciós műveleteiben konstituálódik”, tehát a témaválasztás indítéka, az értelmezési keret és nézőpontok beállítása is kölcsönhatásokon alapul.

A kutatás tervezése során számba kellett vennem, hogy melyek legyenek azok a megfontolások, amelyek mentén az életpálya elkészül. Elsődlegesnek tekintettem azt a pedagógiatörténeti szempontot, hogy a narrativitás mint fogalom értelmezései bekerüljenek a dolgozatba, hogy olyan személyes forrásokat mutassak be, melyeket magukat is elbeszélésekként kezeltem, tudva azt, hogy bennük a három idősík találkozik, a múlt összefonódik a visszaemlékezés idejével, illetve a jövővel, amely számára az emlékek elbeszélése történik (*Szabolcs*, 2016).

Szándékom volt továbbá, hogy illeszkedve a pedagógiatörténeti kutatásokban megfigyelő módszertani eszköztár szélesedéséhez, mely a narratív szemléletű kutatást *Daniel Fulda* (2014) nyomán ernyőfogalomként kezeli, és lehetőséget teremt arra, hogy tudományterület közti kutatás - módszertani diskurzus jöhessen létre, kutatásommal megpróbáljam szélesíteni a módszertani horizontot.

A „szabályozók” tekintetében természetesen figyelembe vettem a társdiszciplínák által tematizált, módszertanra vonatkozó ajánlásokat is, így kerültek a dolgozatba olyan társadalomtörténeti és irodalomtörténeti aspektusok, amelyek az életrajz tárgyára, az emlékek és az idő kezelésre, a kontextus jelentőségére, a döntés szabadságára és a korlátozott racionalitásra, az etikai vonatkozásokra, illetve a tudomány-művészet dinamikájára vonatkoznak.

Egy életpálya felrajzolása tulajdonképpen egy hermeneutikai kör bejárását jelenti, melyben egyik részről ott az életrajz alanyának élettörténete és mellette a biográfusé, mint befogadóé. A kutató magával a megírással, mint alkotói folyamattal értelmezi azt az életet, amelyet megír, illetve a történetfűzér lejegyzése előtt ismerkedik, kapcsolatba lép a biográfia alanyával. E sajátos viszony kialakításában befolyásolja saját személyisége, habitusa és a társadalmi miliő, amelyben él. A jó életrajz történetet mesél el, s közben olyan képet ad alanyáról, amely megmutatja az egyén belső harcait is, hiszen az életünk, melyet a történelmi kényszerek alakítanak úgy, ahogy, döntéseink eredménye (Arany, 2012.). Az általunk élt élet a válaszuk a változó társadalmi feltételekre. Hogyan befolyásolnak egy életet a társadalmi erők, hogyan tudnak a szereplők ezekhez az erőkhöz alkalmazkodni? „Az életrajz és a kontextus között folyamatos és kölcsönös viszony áll fenn; a változás éppen vég nélkül ismétlődő kölcsönhatásuk összessége” (Levi, 2000. 9.).

Ahhoz, hogy Pető András életpályájának bemutatásában teljesüljön a két fő cél, az elmesélhetőség és az értelmezhetőség, meg kellett találnom azt a legmegfelelőbb eljárást, mellyel mindez elérhető (Bögge, 2003). Módszertani keretem felrajzolásához ezért két megközelítéssel dolgoztam. Az egyik a történetet egységes egészként kezeli úgy, hogy a Pető életének megfeleltethető „dramaturgiai” nézőpontot adta, a másik biztosította a szisztematikus elemzés lehetőségét, a fókuszok beállítását a sokféleképpen megközelíthető élettörténetre nézve.

Dr. Pető András hagyatékának rendezése, illetve a levéltári és egyéb archív anyagok részletes feltárása, valamint a közvetlen munkatársaival készített interjúk lehetőséget biztosítanak arra, hogy egy idáig fel nem rajzolt módszertani keretben - az *életpálya elméletben* és az ezt átölelő, beburkoló *archetipikus cselekményértelmezésben* - mélyebben értelmezhető és egyúttal elmesélhető legyen Pető élete vívódásaival, kényszereivel együtt.

Pető András életpályájára tekintve látható, hogy az egyes életszakaszok (re)konstruálása, minősítése, rendezése adták meg az életpálya vázát, melyet az egyes életszakaszokhoz tartozó történeti források – visszaemlékezések, levelek, levéltári dokumentumokban fellelt információtöredékek töltöttek meg élettel.

A történetek felépítésével kapcsolatban *A történelmi szöveg, mint irodalmi műalkotás* című esszéjében Hayden White (1996) is „foglalkozik”, az olvasóval, fontosnak tartja, hogy a cselekmény nem légüres térben lebeg, hanem kapcsolódnia kell a befogadóhoz. A kapcsolódás azonban csak akkor jön létre, ha a historikus az illeszkedést figyelembe véve dolgozik.

„Amikor a történészek cselekményesítenek, alkalmazkodniuk kell az olvasóközönséghez, hogy történetként ismerjék fel az elmondottakat, és tudják közelíteni egy bizonyos típusú történet elvárásaihoz. Egy adott történelmi helyzet konfigurálásának mikéntje attól függ, hogy a történész milyen finoman illeszti össze a specifikus cselekményszerkezetet és azt a történelmi eseményhalmazt, amelyet egy bizonyos fajta jelentéssel kíván felruházni. Ez pedig lényegét tekintve irodalmi, más szóval fikció teremtő művelet” (White, 1996. 333-354).

A történetre vonatkozó cselekményépítési lehetőségek tekintetében White - Northrop Frye munkáját, *A kritika anatómiáját - alapul* véve négy archetipikus cselekményformát különböztet meg. Ezeket White műfajok előtti archetipikus történetformának hívja, Frye pedig *műthoszoknak*, a bennük felfedezhető mintázatok, motívumok alapján. A műthoszok mibenlétét figyelve megállapítható, hogy bizonyos történetek alapvonásaikban hasonlítanak egymásra, ugyanis létezik egy rendezőelv, mely mentén típusokba tudjuk sorolni őket. Az irodalomtudományban Northrop Frye (1957, 1963) az úgynevezett nagy elbeszélések osztályozási sémáját dolgozta ki. Véleménye szerint a cselekmények közös vonásainak csoportosítása a narratívákban négy alapvető történetforma, vagy mitikus archetípus kimutatását teszi lehetővé: a *komédiát*, a *románcot*, a *tragédiát*, és az *íronia/szatírárt*. Aszerint, hogy milyen típusú történettel állunk szemben, hozzá tudunk rendelni a cselekményhez egy cselekvőt, egy „hőst”. A rendezőelv megállapításakor mind Frye, mind White *Arisztotelész* alapján dolgozik, aki *Poétikájának* második fejezetében már szól a fikciós művek közötti különbségről, amelyet a bennük szereplő jellemek emelkedettségének a különbsége alapoz meg.

Amennyiben fő jellemzőik alapján áttekintjük a különböző fikciós módokat, megállapítható, hogy románcban a jellemek igen mesebeliek, a satíra szereplői inkább groteszkek, a komédiában a szereplők tettei azt szolgálják, hogy megfeleljenek a boldog végződés követelményeinek. A tragédiában a főhős és általában a szereplők inkább valóság közeleiek, s életükön a természet törvénye uralkodik. „Akármilyen bőven adagol egy tragédia szellemeket, előjeleket, boszorkányokat vagy jóslatokat, tudjuk, hogy a tragikus hős hiába dörzsöli meg a lámpát, nem tud odavarázsolni egy dzsinnt, hogy húzza ki a bajból” (Frye, 1998. 175.).

Frye-hez hasonlóan az amerikai Langdon Elsbree (1982) is foglalkozott a mítoszok rendszerével és egy újabb osztályozási struktúrát dolgozott ki a történetformákra.

Alapvető különbség esetében, hogy a történetformákra széles értelemben tekint, nem korlátozza kizárólag az irodalmi művekre. Az az alapvető feltevése, hogy a különböző médiumokra, stílusra és műfajra átírt történetek az olvasók, szemlélők számára még akkor is érthetők, ha az adott történetek eltérő korokból, helyekről és kultúrákból származnak.

Elsbree szerint ez azért lehetséges, mert az emberi életet átszövő narratívumok valójában egy vagy több archetipikus cselekményből eredeztethetők. Az archetipikus cselekményeket véleménye szerint általános cselekményekként lehet értelmezni, olyan egyetemleges cselekmény-sorozatokként, amelyek minden kultúrában jelen vannak (McAdams, 2001).

Frye és Elsbree megállapításai alapján a biográfiáról is gondolkodhatunk történetként, s megalkotásakor alkalmazhatjuk rá a mítoszok elméletét.

A történet létrehozása az elmesélhetőség végett fontos, de nem tekinthetünk el attól sem, hogy a feltárt *történelmi kontextus és az életrajz alanya között kapcsolatot teremtsünk*. A Pető András élettörténetéhez való közelítésben, az életpálya feldolgozásában eleinte az jelentette a legnagyobb nehézséget, hogy hogyan lehet egy még átlátható keretbe és terjedelembbe foglalni azt a nagyszámú és igen sokféle forrást, melyet a kutatásra fordított évek felszínre hoztak. Miután a Pető – történet egységbe fűzéséhez megtaláltam az archetipikus cselekményértelmezés megközelítést, talátnom kellett egy olyan vizsgálódási módot, amelynek segítségével ki tudom emelni és elemezni tudom a számomra leginkább fontosnak ítélt életpályát formáló motívumokat. Választásom azért esett az *életpálya elméletre*, mert számol az egyén életét nagyban befolyásoló *társadalmi kontextussal*, és ennek értelmében figyelmet fordít a történelmi és társadalmi változásoknak az ember életére gyakorolt hatására. Fontosnak tartottam azt is, hogy fókuszál az *egyén életét átszövő kapcsolatokra* és az életek interdependenciájára, emellett az emberi *szabad akaratra* irányuló figyelmével az életpálya elmélet elismeri az emberek erősségeit és változásra való képességét. Hogyan és miért változnak az emberek életpályájuk során, és emellett hogyan maradnak ugyanazok is? Azt gondolom, hogy a felsoroltak miatt az életpálya elmélet a kutatás elvégzéséhez jól használható modell, valamint jól illeszthető elméleti keretem másik szereplőjéhez, a fent már bemutatott, az Arisztotelész, Northrop Frye illetve Langdon Elsbree által kidolgozott történetformákra vonatkozó osztályozási rendszerhez.

A nem tisztán narratív élettörténeti kutatások egyik ismert módja, az *életpálya elmélet* vagy nézőpont elsősorban a demográfiai illetve a családkutatásokban terjedt el az 1970-es évektől. Olyan, különböző tudományágak közötti elméleti modell, amelynek formálódásához hozzájárult a szociológia, az antropológia, a társadalomtörténet csakúgy, mint a pszichológia. Témám és kutatásom szempontjából relevánsnak gondolom, hiszen az egyéni döntéseket és viselkedést a személy kapcsolatain belül a sajátos hely, történeti idő és a társadalom kontextusában vizsgálja.

Az életpálya elmélet *Glen Elder* nyomán (1999) öt állandó alapfogalomra támaszkodik, ez a *kohorsz*, az *átmenet*, a *trajektória*, - amelyre munkámban szinonimaként az életrajz kifejezést is használok majd, - az *életesemény* és a *fordulópont*. Dolgozatomban az alapfogalmakon túl az modell fő témái közül tárgyalom még az emberi élet és a történelmi idő kölcsönhatását, az élet ütemezését, az egymáshoz kapcsolódó életek jelentőségét, valamint az ember szabad akaratát a döntések meghozatalában.

Ezek közül *kettőt kezeltem hangsúlyosabban az élettörténet fókuszaihoz illeszkedve*: az emberi élet és a történelmi idő kölcsönhatását, illetve az ember szabad akaratát a döntéshozatalban, tehát a *kényszerek és az egyéni döntési mechanizmusok kapcsolatát*.

A modellt felépítő kutatókat, az elsők között *Eldert* (1999, 2005, 2009) és munkatársait (*Hareven*, 1978, 1996, 2000; *Bengston és Allen*, 1993; *Hutchinson*, 2014) az érdekelte, hogy hogyan változnak és alkalmazkodnak az egyének és a családok a változó történelmi körülményekhez, kényszerekhez, és a folyamatosan alakuló társadalmi feltételekhez. Az életpálya elmélet merít a fejlődépszichológia hagyományos elméleteiből is, melyek olyan eseményeket vizsgálnak, amelyek az emberekkel életük különböző szakaszaiban általában történnek, azonban egy igen lényeges szempontból mégis különbözik ezektől a pszichológiai elméletektől. A fejlődépszichológia általános érvényű, előre látható eseményeket és pályákat keres, az életpálya elmélet viszont arra hívja fel a figyelmet, hogyan befolyásolja a történelmi idő, a társadalmi helyzet és a kultúra az egyén tapasztalatait az egyes életszakaszokban (*Hutchinson*, 2014).

Az életpálya teóriában használt alapfogalmak közül a *kohorsz* olyan személyek csoportja, akik ugyanabban az időszakban születtek, és bizonyos társadalmi változásokat egy adott kultúrában, ugyanabban a sorrendben, és ugyanabban vagy hasonló életkorban élnek meg. A fogalom nem azonos a generáció fogalmával, ugyanis a generációnál rövidebb időszakokat is kohorszként jelölhetünk. Méretüket tekintve a kohorszok különbözőek, és ezek a különbségek hatással vannak lehetőségeikre az oktatás, a munka és a családi élet terén, ezért a szociológiában, demográfiában fontos fogalom.

Az életpálya elmélet másik alapvető feltételezése, hogy minden ember számos *átmenetet* vagy szerep- és státuszbeli változást él meg életszakaszaiban, amelyek a korábbi szerepekhez és státuszokhoz képest határozott eltérést jelentenek.

A teljes élet számos ilyen átmenetet tartalmaz, ezek a legfontosabbakat tekintve az iskolakezdés, belépés a pubertásba, a tanulmányok befejezése, első munkába állás, a szülői ház elhagyása, házasság, szülővé válás, nyugdíjba vonulás.

Lényeges kiemelni, hogy minden átmenet változást hoz az egyéni státuszok és szerepek terén. A születés és halálozás drámai hatása általában igen nagy s egy válás vagy újraraházasodás is jelentős hatást gyakorol a szerepek és státuszok alakulására.

Az életpálya vizsgálata során azonban számolni kell azokkal a tényezőkkel is, amelyek hosszabb távon teszik láthatóvá a stabilitás és változás mintáit egy ember élete során, ezeket az életpálya elmélet *trajektóriáknak*, *élevonalaknak* nevezi. A teóriában megjelenik ezen felül még két egymáshoz kapcsolható fogalom, az *életesemény* és a *fordulópont*. Előbbi kifejezés magára a történésre vonatkozik, és nem a történés okozta átmenetekre, utóbbi az az időpont, amikor jelentős változás következik be az életút-trajektóriájában, hasonlóan a Tengelyi (1998) és Pataki (2000) által használt „sorseseemény” fogalomhoz vagy McAdams (2001) „nukleáris epizódjához”.

Az átmenetek és életesemények nem mindig hoznak olyan lényeges változást, amely fordulópontként definiálódna. Az idő múlásával azonban egy átmenetet vagy egy életeseményt is fordulópontnak érzékelhetünk. Az elmélet alapján az életesemények három típusa szolgálhat fordulópontként: 1. *az olyan életesemények, amelyek lehetőségeket zárnak le vagy nyitnak meg*, 2. *az olyan életesemények, amelyek a személy környezetében tartós változást idéznek elő*, 3. *az olyan életesemények, amelyek megváltoztatják a személy önképét, meggyőződéseit vagy várakozásait*. Az életesemények bizonyos típusa fordulópont lehet az egyik egyén számára, míg a másik számára nem az. Kevésbé drámai átmenetek is fordulóponttá válhatnak, attól függően, hogy az egyén hogyan értékeli a jelentőségüket. Azokban az esetekben, amikor 1. *az átmenet egy krízissel egyidejűleg történik, vagy krízis követi*, 2. *az átmenet az egyének szükségletei és kívánságai illetve a család magasabb érdeke körüli családi konfliktussal jár*, 3. *az átmenet "időn kívül" történik, vagyis nem a tipikus életszakaszban*, 4. *az átmenetet előre nem látható negatív következmény követi*, 5. *az átmenet miatt kivételes szociális változásra van szükség* (Hutchinson, 2014.).

Az *élettörténeti szakaszok határainak megállapításakor* igazodtam az archetipikus cselekményértelmezés szabályaihoz és ennek értelmében *tematizáltam a három nagy élettörténeti egységet*. Ezt követően a Pető Andrásról megemlékező írásokból illetve a levéltári, hagyatéki anyagokból kíséreltem meg összeállítani azt az eseményhalmazt, melynek elemeiből aztán *kialakítottam egy eseménysort*, ez képezte az élettörténet tulajdonképpeni vázát.

Ebben a munkafázisban *sorvezetőként kezeltem Pető önéletrajz-levelét*, amely a néhány utolsó évet kivéve ráirányította a figyelmet azokra az életpályában beazonosítható mérföldkövekre, amelyeket a professzor addigi életére visszatekintve, az önmagára történő reflexiós folyamatban fontosnak tartott. Az eseménysor rendezése után már *be tudtam állítani azokat a fókuszokat, amelyek mentén az életpályát adott motívumok mentén lehetett értelmezni*. Fontos volt számomra az is, hogy a szóbeli visszaemlékezések elbeszélésembe történő beillesztése úgy történjen, hogy az azokban fellelhető faktuális tartalmakat amennyiben lehetséges, levéltári adatokkal támasszam alá, egészítsem ki, esetleg cáfoljam meg. Ezzel a szemlélettel próbáltam közelíteni a visszaemlékezés-narratívákhoz is, hiszen ezek *különböző nézőpontokból íródtak, erre a tényre mindenképpen szerettem volna reflektálni, amikor lehetséges volt*. Az eseménysor kialakításával párhuzamosan történt az élettörténet cselekményesítése, annak megállapítása, hogy az életesemények, az egyes életszakaszokban azonosítható átmenetek és felbukkanó majd eltűnő szereplők, sorsfordító epizódok és az arra adott válaszok, hogyan alakították ezt a sajátos, ám az egyén és a történeti idő találkozása folytán mégis tipizálható történetet, fikciós módot.

IV. A kutatás eredményei

A múlt örök, melyet a jelen folyamatosan gyarapít, ezáltal a történelem kifogyhatatlan és ingerlő intellektuális forrás, melyre vonatkozóan mindig fel lehet tenni újabb és újabb kérdéseket, nézőpontunkat változtatva találhatunk új információkat, melyeket ezeknek megfelelően értelmezhetünk. Célom a megértés, annak kibogozása, hogy melyek lehettek az adott történések okai Pető élettörténetében, igyekeztem megérteni őt döntéseivel, cselekedeteivel együtt. Az életpálya vizsgálata Pető esetében sem jelentheti azt, hogy megtudhatjuk, mi is történt valójában. A kortárs tapasztalat nézőpontjaihoz visszatérve, csupán arra van esély, hogy a jelen távlata mellett foglalkozzunk az adott kor szereplőivel, akik cselekvésükkor „nem látják sem az időbeli, sem a társadalmi struktúrákat, amelyek keretében állítólag cselekszenek. Ilyenek talán nem is léteznek, vagy ha igen, akkor ezeket az utólagos értelmezés ácsolja össze a maga kedvére” (Hatos, 2018. 13.).

Munkám során a kutatás első, anyaggyűjtési szakasza során feltárt forrásokból megpróbáltam egy eseménysort összeállítani, majd retorikai és esztétikai szempontok alapján – nem utólag, hanem folyamatában – azokat történetté alakítani, azaz önmagukban jelentéssel nem bíró anyagokat szervezett egészszé alkotni, amelyben a korábban függetlenül létező és fontos elemek jelentést kapnak. A hangsúlyt a jelentésadásra helyeztem, de a jelentés csak az egyes tények egészbe illesztésével jöhetett létre, kölcsönhatásba lépve az összes többi elemmel.

Az eseménysor összerendezését követően már kirajzolódhatott az a mintázat, mely alapján eldönthetővé vált, hogy az archetipikus cselekményértelmezés típusai közül melyik lesz az, amely Pető András élettörténetéhez illeszthető.

Pető András élettörténete a kutatás során feltárt és rendezett forrásanyag és az azokból levont következtetések és tipizálási folyamat szerint az *Arisztotelész - Frye - Elsbree* által végiggondolt és leírt mintázatok alapján egy *küzdelmek folyamán alakuló elszigetelődés történetként* határozható meg, s ennek értelmében a *tragikus* Frye-i kategóriába tartozó történet, melyben az egyes életszakaszoknak különböző jelleget kölcsönöznek a bennük megfigyelhető cselekmény típusok. A tragédia egy *vezéralak elbukásának a története*, aki bukásának legfőbb oka, hogy elszigetelődik az őt körülvevő társadalomtól és ezáltal heroikussága az ironikussággal elegyül. A tragikus hősnek ugyan kellően elszántnak és rettenthetetlennek kell lennie, de bukása összefüggésben áll egyfelől a társadalommal fennálló viszonyának érzékelésével, másfelől a természeti törvények mindenhatóságának érzékelésével. Motívumainak megfelelően *Pető alakja a tragikus hősé, aki, társadalmi környezetéből kiemelkedik, de nem emelkedik a természeti környezete fölé. Olyan vezér, aki nagyobb „tekintéllyel, szenvedéllyel és kifejezőerővel bír”, mint embertársai, de a társadalom bírálata és a természet törvényei tetteire nézve meghatározóak.* A fennköltség és a hétköznapiság általában egyszerre jellemzi, a visszaemlékezésekből egyértelműen megállapítható, kortársai valahol az isteni és a „nagyon is emberi” között helyezik el személyét. Amikor mesélnek róla, amikor magukkal hasonlítják össze, azt érzékeltetik, hogy Pető alakja feléjük magasodik, de ugyanakkor tudják, hogy a világmindenséghez képest - tapintható nagysága ellenére - ő is csupán egy apró pont. A Petővel kapcsolatos történeti emlékek igazolják, hogy az emlékezők és a transzcendens között az archetipikus cselekményértelmezés rendszerében Pető, mint a tragikus hős a közvetítő, aki a „sorskerék legmagasabb pontján foglal helyet”, félúton a talaj szintjén elhelyezkedő emberi társadalom és a transzcendens tartományba értendő erők között.

Az élettörténetében két nagyobb szakaszból álló életpályaívet, illetve egy rövidebb átmeneti szakaszt különítettem el. Az első szakasz az archetipikus cselekményelmélet alapján az avatás és világmegváltás szakasza, melyet a családi gyökerekből kiindulva - de azt részletesen nem elemelve – kezdtem kibontani, s amely tovább folytatódott a bécsi évekkel, érintve a Bécsben élő emigráns magyarok közösségét, illetve a baloldali szellemi-művészi elitet, melynek Pető is tagja volt. A kutatás alapján egyértelművé vált, hogy e szakasz szakmai identitásképző kontextusa az életreform mozgalom, azon belül a Heilkunst által meghatározott orvosi tevékenységek és a spiritizmus voltak.

Az életpálya ezen része Pető életének negyvenöt évét ölelte fel, az elemzés során megmutatkozott, hogy a kényszer, a feszültség, mely a szakasz dinamikáját adta: az „*Épater le bourgeois*”. A kifejezés Németh Andortól, a legigazabb baráttól származik, aki szerint Pető életcélja nem volt más életének fiatal-felnőtt éveiben, mint a világ, az őt körülvevő környezet megdöbbenése.

A következő életszakasz a *küszöbszakasz* elnevezést kapta, ide tartozott az elemzés alapján a viszonylag rövid, és trónfosztási - menekülési epizóddal induló *budapesti néhány hetes, majd párizsi periódus, végül a liminalitást lezáró budapesti terminus*. Az életszakasz *kényszere* az elemzés alapján a *küszöbhelyzet megélése*, melyben a pálya összesen kilenc éve igen heterogén képet mutatott. A *szakmai életvonal* tekintetében az orvosi tevékenység mellett hangsúlyosabban jelenik meg a kereskedelmi tevékenység is, vélhetően gazdasági indikáció miatt. Az életpálya teljes ívére rátekintve az *átmeneti vagy gennepi értelemben vett küszöbszakasz* *Petője jelentős mértékben különbözik* az első és a harmadik szakaszban megismert szereplőtől. *Motívumai, cselekedetei elmozdulnak, eltolódnak a szélsőséges tartományba*, sőt sokszor érintik az ellentétes végpontot. Szakaszbeli szerepeit tekintve átalakulásai sokszor színpad-szerűen következnek be, *a második életszakaszban három ilyen szerepváltás figyelhető meg*. Az első a „bohém” figura, aki a világmegváltás reményének elűszása miatti kényszerű álarcot veszi magára. A második szerep az aszkéta álarcot kívánja meg, de egzisztenciális okokból valószínűleg nem is tehet másként, hiszen rendszeres jövedelemmel nem rendelkezik. Miután azonban anyagi helyzete rendeződik, ismét előtör könnyelmű énje, szinte állatias jegyekkel kiegészülve, ami a női nemhez való viszonyát illeti. A hajszolt életmód fő helyszínei ebben a periódusban a kávéház és a bordélyház, erről több visszaemlékezés is tanúskodik. A fellelt történetekből kiolvasható, hogy a párizsi hónapok leginkább a pénzszórás, a dorbézolás és az élvezetek hajszolásában teltek, ekkor is *jellemző* az első szakaszban beazonosított *lúktetés, pulzálás, nyugtalanság*, de a folyamat itt nem építő, hanem ellenkezőleg, szinte *destruktív*. A kötelességek teljesítésére, a kötelezettségek betartására, a módszeresen végzett munkára oly igényes Pető napról napra él, s valójában cél nélkül, hiszen valódi praxist állampolgárság híján nem tud építeni. A második életszakasz utolsó periódusa a Párizsból való visszatérés és a II. világháború vége közötti időszakot öleli fel, melyben az *egyén és a történelmi idő harcának lehetünk tanúi, ahol az identitásfenyegetettség totálissá válik* és Petőnek súlyos, élettörténetére nézve tartós veszteségeket kell elszenvednie.

Az élettörténet *harmadik szakasza* az elemzés során az archetipikus cselekményértelmezés szabályszerűségeit figyelembe véve *két periódusra bomlott*. Ez az útkeresés fázisát követően, a bécsi években megalapozottakat folytatva a *konduktív pedagógia kifejlesztéséhez*, megalkotásához kapcsolódott. Az első időszak esetében még kísérleti jelleggel, később egyre inkább differenciálódva jelent meg az élettörténetben az „Ügy”, a konduktív pedagógiáért vívott harc. Az 1963 utáni időszak már a teljes szervezeti önállóságé, azonban társadalmi körülmények tekintetében továbbra is a *diktatúra és az ideológia kontrollja alatt*. A kutatás során megállapítást nyert, hogy a harmadik szakasz archetipikus cselekménye *a harc és a szenvedés elviselése*, kényszere pedig a *bizonyítás vágya* az adott politikai és szakmai lehetőségek között. A periódus tekintetében információértékkel bírt az is, hogy a biográfia főszereplője mennyire tudta összeegyeztetni saját értékrendjét, világképét és szakmai hitvallását az adott történelmi korszak eszméivel, illetve mennyire volt képes állást foglalni azok ellenében. Az ehhez a szakaszhoz felhasznált, a professzor közvetlen munkatársaival készített *interjúk* (6 fő), valamint az *újraértelmezett és újra rendezett szóbeli és írott visszaemlékezések* segítségével azt szerettem volna bemutatni, hogy Pető közvetlen kollégái milyen képet alkottak, milyen képet őriztek/őriznek egykori vezetőjükről, munkatársukról, illetve *hogyan fogalmazódik meg számukra a Pető –féle speciális elvárás rendszer, munkastílus, munkamorál*.

A teljes élettörténeten *három hangsúlyos tematikus szál* futott végig. Az első a *rejtőzködés vagy felvállalás*, a második a *misztikum vagy racionalitás*, a harmadik a *kívülállás versus beilleszkedés*. Mindhárom szálra jellemző az egyensúlyozás, a küzdelem és a versengés egyaránt. Melyik erő lesz az egyes szálakat tekintve, amely végül győzedelmeskedik? Az életszakaszokban hol az egyik, hol a másik tört előre, és ez adta Pető András élettörténetének dinamikáját, de arisztotelészi értelemben vett tragikus jellegét, „műthoszá” is.

Az elemzés során láthatóvá vált, hogy Pető élettörténete az egyes szakaszokban összefűződik olyan emberekkel, csoportokkal, akik valamely szempontból hasonló helyzetben vannak, hasonló az élmény- és tapasztalatviláguk, ennek értelmében egy *kohorszba* tartoznak. Témám tekintetében azonos kohorszba tartoztak azok a fiatalok, akik az I. világháború előtt Bécsben próbálták megtalálni boldogulásukat, illetve azok a közel egykorú férfiak és nők, akik a Tanácsköztársaság utáni időkben emigrációba kényszerültek, de kohorszot képeznek a Párizsi magyar emigránsok is. Mindegyik csoport számossága viszonylag nagy, így tényezőivé váltak annak a kultúrának, ahova csatlakoztak.

Erre utal többek között a magyar nyelvű sajtótermékek számának növekedése az adott időszakban Bécsben, és Párizsban, melyek közül a *Bécsi Magyar Újság*, a *Ma* és a *Diogenész* hasábjain is felfedeztem Pető András alakját. A kohorszokra jellemző, hogy stratégiákat alakítanak ki azokra a sajátos körülményekre, amelyekkel szembetalálkoznak. Pető és kortársai is megpróbáltak stratégiákat alkotni a helyzet szülte gazdasági illetve egyéb kihívásokra egymás segítségével, kölcsönös szívességek biztosításával.

Pető életpályájából a vizsgálódás során sikerült beazonosítani a legfontosabb *átmeneteket*. A disszertációban hangsúlyosan az első munkába állással és az ebből végül nem következő egyetemi tanulmányok megkezdésével, majd a munka világában való mozgással, a jegyesség-házasság kérdésével és a Petőt körülvevő baráti-szakmai kisközösségekkel foglalkoztam az egyes életszakaszokban. Az *átmenettel járó változások Pető életpályájában különállóak és körülhatároltak*; amikor végbemennek, az élet egy régebbi fázisa véget ér és megkezdődik egy új fázis. A munkavállalás, a házasság, a betegség megjelenése Pető életében átmenet, de olyan átmenet, amely hosszú szakmai, kapcsolati, egészségi útvonallal jár együtt, amelyek némileg stabilak, de más átmeneteket is magukkal hoztak. Az átmenetek mindig *trajektóriákba* vannak beágyazódva. Nem feltétlenül számítunk rá, hogy a trajektóriák egyenes vonalúak Pető András esetében, de irányukat tekintve némi folytonosság mutatható ki. Mivel az egyének életüket több szférában élik, életüket több, egymást keresztező trajektória alkotja, úgymint tanulmányok, családi vagy közösségi-társasági élet, egészség és munka. Ezeket az egymáshoz kapcsolódó trajektóriákat kísértem végig az élettörténeti szakaszokban és a teljes élettörténetben.

A hosszú távú minták mellett Pető pályája bővelkedett számos *életeseményben* is. Pető András *élettörténetét sajátos, ugyanakkor nem egyedi események uralják*, hiszen kohorszában szinte valamennyit fel tudjuk sorolni. A kezdetekre nézve igen fontos apja kialakuló parkinsonismusa, majd halála, a külföldre távozás, amely ugyan nem menekülés-emigráció, hiszen 1911-től Bécsben él, de mégis meghatározó. A következő fontos életesemény az Anschluss-szal összefüggésben történő súlyos nyilvános megalázás, majd a menekülés Párizsból, a nyilas terrorral összefüggésben partnere megölése, majd anyja gettóba hurcolása és halála, a magánpraxis, majd a Farkas Vízyógyintézetben való elhelyezkedés. Ezek az első és második szakaszhoz kapcsolódó életesemények. Az élettörténet harmadik szakasza szintén bővelkedik meghatározó és viszonylag váratlanul bekövetkező, hosszantartó következményekkel járó, komoly változásokat okozó jelentős történetekben.

Az első ilyen a Gyógypedagógiai Főiskolára kerülés, és a Mozgásterápiai Intézet megépülése, mely pozitív előjelű, de ezzel szinte párhuzamosan két nagyon erősen negatív esemény történik, az egyik egy gondatlanságból elkövetett emberölés, a másik egy rágalmazás és az ezzel együtt járó szakmai megkérdőjelezés. Ezt követi Németh Andor halála, ami igen nagy veszteség Pető életében, majd két nagyon súlyos betegség és végül szakítás a gyógypedagógiával. Élete utolsó időszaka egy sikert is tartogat, a London Times Pető módszerét is megemlíti az eredményes rehabilitációs eljárások között.

Az életpályában meghatározott életesemények közül némelyik *fordulópontként* kerül megnevezésre. Némely esemény, mint például a bevándorlás egy új országba, különösen jelentősek. Akár szándékos, akár nem, a migráció mindenképpen a személy környezetének tartós változásával jár; lehetőségeket zárhat le és nyithat meg, és változást idézhet elő a személy önképében és meggyőződéseiben. Úgy tűnik, hogy Pető András esetében ez így van. Azonban nem szabad azt sem elfelejtenünk, hogy az egyének szubjektíven értékelik az életeseményeket. A szülő elvesztése például nem mindig fordulópont, de amikor ez a veszteség időn kívül történik, vagy erőszakos cselekmény, vagy egy váratlan betegség által, akkor könnyen válhat fordulóponttá. A legtöbb életpálya több fordulópontot tartalmaz, egyesek letérítik az élet-trajektóriát a pályáról, mások visszaterelik. A fordulópontok váratlan fordulatokat, kanyarokat vagy akár visszafordulást hozhatnak az életútba, Pető életútjában három fordulópontot sikerült azonosítani. Az első, amikor a Pester Lloydnál elnyert bécsi ösztöndíj ellenére az orvosi egyetemre iratkozik be, ki tudja miért, de későbbi, saját értelmezése szerint így éli túl az I. világháborút. A következő sorsfordító esemény, mikor az Anschlusst követően el kell hagynia Ausztriát, feladva addigra nehezen felépített egzisztenciáját. Az életpálya harmadik fordulópontja a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolára történő kinevezés.

Az életpálya elmélet fő témái közül *Pető élettörténetében négy domináns és egymással összefüggő témát lehetett azonosítani*. Ilyen volt az emberi élet és a történelmi idő kölcsönhatása, illetve az időzítés kérdése, amely azt jelentette, hogy a teljes életpályát történelmi kontextusban kellett értelmezni. A másik szempont az egymáshoz kapcsolódó életek feltérképezése volt, ezzel kapcsolatban fel kellett tární, hogy a Pető körül elrendeződő személyek milyen viszonyban, milyen minőségben kötődtek a professzorhoz. Végül ki kellett térni a vizsgálódás során arra a területre, mely az ember szabad akaratának lehetőségeit mutatja meg a döntéshozatalaiban, amelyek az egyén életútja a történelem és a társadalmi körülmények adta lehetőségeken és kényszerűségeken belül hozott választásai és cselekvései alapján épülnek fel.

E témák jelentését vizsgálva Pető András élettörténete szempontjából elmondható, hogy az *emberi élet és a történelmi idő kölcsönhatása* területén a történelmi idő az első világháború, majd a fasizmus, a kommunizmus kohorsz-hatást váltott ki, melynek tagjaként Pető sorstársai életútjuk azonos pontján részesültek bizonyos formáló hatású tapasztalatokban, és ezek tartós befolyással voltak rájuk. Ugyanazoknak a történelmi eseményeknek a hatása a különböző kohorszokra azonban különböző lehet. Pető esetében látható, hogy az I. világháború huszonévesen, a II. világháború negyvenöt évesen éri. Utóbbi esetében már tudja, mit veszíthet. Zsidó származása miatt sem lehet egyenrangú a két esemény az életében, a náci uralmi megaláztatásokat például utólag is bagatellizálja.

Az elemzés során jelentőséggel bírt, hogy melyik életkorban történtek Petővel bizonyos életesemények és átmenetek, azaz hogyan alakul *élete ütemezése*. Pető élettörténetében a legtöbb esemény „jó” időben történik, így az ütemezés szempontjából nem kellett normától való eltéréssel számolni, életpályája tekintetében inkább a váratlanság és a tragikusság adott hangsúlyt egy-egy epizódnak.

Az életpálya elmélet hangsúlyozza az *emberi életek* kölcsönös függését egymástól, és az emberek kölcsönös, különböző szinteken megvalósuló *kapcsolódásának módjait*, így figyelmet fordítottam arra, hogy megvizsgáljam, hogyan támogatták és irányították egyidejűleg Pető magatartását az őt körülvevő kapcsolatok. A társadalmi támogatás, amely úgy definiálható, mint segítség másoktól, Petőnek és az őt körülvevő közösségnek is hasznára válik, ezért lehet az interdependens életek nyilvánvaló eleme, melyek az elvárások, jutalmak és büntetések révén irányították Pető viselkedését és cselekedeteit. Az elméletben különös figyelmet kap a család, mint legfontosabb interdependens viszonyrendszer, de a kutatás során Pető életében kevésbé találtunk élő családi kapcsolatokat. Apja korai elvesztése, anyja elhurcolása és halála nem jelenik meg közvetlenül a róla szóló visszaemlékezésekben, és az is beszédes, hogy kisebbik öccsével – akivel jó viszonyt ápolt - való levelezésben is alig definiálódik a „családság”. A függőségi kapcsolatok és a történelmi idő vonatkozásában érdemes még megemlíteni, hogy a kutatásból jól látható, a Pető családra is hatással van a huszadik század Európáját jellemző gazdasági és ebből fakadó társadalmi feszültség, mely miatt majd megbomlik az idősebb felnőttek és felnőtt gyermekeik kölcsönös támogatásának mintája. Az életpálya elmélet szerint ezt a mintát az életesemények és az átmenetek alakítják az életút során, mely alapvetően változik meg, amikor a családok olyan történelmi kríziseken mennek keresztül, mint a háborúk, népiirtások vagy forradalmak. A generációk közötti támogatás hagyományos mintáját, miszerint egy idő után a gyermekek támogatják a szülőket, gyakran megzavarja, amikor egy generáció a történelmi események következtében kivándorol, a másik pedig hátramarad.

A Pető család életében mindhárom fiú külföldön keresett boldogulást, s bár Pető András végleg visszatért 1939-ben Magyarországra, anyját 1944 júniusában elveszítette, testvérei Franciaországban maradtak. Levéltári adatokból tudjuk csupán anyja gettó-névjegyzékbe vételének tényét is, Pető erről dokumentumaiban nem tesz említést, de a kutatás során fellelt, professzorhoz köthető novella részletben megjelenik egy valaha kemény, de élete végére meggyötört anya karaktere. Idősebb öccsével szintén ambivalens a kapcsolata, tőle származó leveleket a hagyatékban alig találtunk. Barátaival, pácienseivel azonban sűrűn és intenzíven érintkezik, sokan érzik magukat erősen függőnek személyétől. Az egyes életszakaszokban fontos, sokszor átmeneteket előidéző szereplők az élettörténetben a következők: a gyermekkori barát, Németh Andor, a mentor szerepében megjelenő Diener Dénes József, az életét megmentő Kun Miklós, az orvosi szakmában támogató Farkas Endre, Pető „jobbik énje” Hári Mária, végül a függetlenné válást lehetővé tevő Biszku Béla.

Az életpálya feltárásának folyamatában végül szót kell ejteni az egyén lehetőségeiről arra nézve, hogy a *döntési helyzetekben* hogyan cselekszik. Az előbbieken már említésre került, hogy Pető András a várhatótól eltérően úgy határozott 1911-ben, hogy az újságírás helyett a medicinát választja és a bécsi orvosi karra iratkozik be. Ez a döntése jelentősen befolyásolta mind a saját életútját, mind pedig kiterjedt baráti-páciensi körének trajektóriáit. Olyan döntést hozott, amely alapvetően változtatta meg életét. Részt vett saját életútjának alakításában az emberi szabad akarat gyakorlása révén, hogy elérje célját. Az emberi szabad akarat, mely a saját élet-trajektória alakítása céljából kifejtett erőfeszítés, magában foglalja a jövőközpontú cselekvést és figyelemmel van a döntések következtében lehetséges élet verziókra.

Pető számos esetben képes volt szándékosan befolyásolni saját működését és életkörülményeit. A *személyes szabad akaratot* abban az esetben gyakorolta, mikor személyes befolyását használta környezete eseményeinek vagy saját viselkedésének alakítására, ez a már a fentebb említett váratlan pályamódosításra vonatkozik. A *helyettesi szabad akarat* gyakorolására szintén találunk példát, ez Pető politikai kapcsolataira vonatkoztatható, akik sokszor léptek közbe támogatólag a professzor érdekében, ezek közül az Elnöki Tanács felmentő ítéletét, a tanszékvezető tanári kinevezést, az új és önálló intézet rendelkezésre bocsátását érdemes kiemelni. A politikai pártfogók ugyanis helyzetüknél fogva nagyobb erőforrásokkal rendelkeztek, így a szükségletek kielégítése és célok megvalósítása érdekében Pető helyett tudtak cselekedni. A *kollektív szabad akarat* gyakorlása is megjelenik az életpályában, de ez már a csoport szintjén működik, amikor Pető és munkatársai céljaik megvalósítása érdekében együtt cselekszenek.

Erre a döntéshozatali változatra kiemelt példa lehet az 1952-es Gyógypedagógia Kongresszus, ahol együttes fellépésre volt szükség ahhoz, hogy a magyar gyógypedagógia ne essen áldozatul a szovjet ideológia átokfutásának. Az egyének döntéseit korlátozza az adott történelmi korszak strukturális és kulturális berendezkedése. Pető választási lehetőségei sem voltak korlátlanok, bizonyos esetekben két „rossz” lehetőség közül választhatott.

Bízom benne, hogy a dolgozatban bemutatásra kerülő *új nézőpontok és keretek* lehetővé teszik, hogy a jövőben más, új kérdéseket szegezzünk Pető életművének, ezzel is *oldva, de nem tagadva azt a mitikus jelleget, ami ma is hatással van arra, ahogy róla az utókor gondolkodik.* Eredményként értékelem, hogy a kutatás segítségével kibonthatókká váltak azok a nézőpontok, összefüggések – az *egyes életszakaszokhoz köthető szellemi és szakmai kapcsolatok* Pető munkásságának alakulásában, melyek mentén *döntéseinek, választásainak, kényszereinek lényegéhez jutunk. Beazonosíthatóvá váltak az életpálya azon történései is, amelyek elvezettek oda, hogy az alkotó eggyé váljon az alkotásával, majd lénye egyre inkább elhalványuljon, és végül feloldódjon életcéljában, a nagy Mű létrehozásában.* Pető András életpályájának bejárásán keresztül megismerhettük azt a környezetet, amelyben alkotása, a konduktív pedagógia, mint szellemi Hungarikum létrejött, illetve a mű felől nézve, annak formálódását ismerve, de azt szándékunk szerint nem elemezve *belehelyezkedhettünk annak az életébe, aki létrehozta. Milyen élet élése, milyen tapasztalatok kellettek ahhoz, hogy ő Ő legyen, s megteremtse Azt?* A kutatásból kirajzolódó összefüggések mára *kultúrtörténeti, orvostörténeti és politikatörténeti jelentőséggel is bírhatnak, hiszen a korabeli társadalmi élet több fontos egyéniségére vonatkozóan is találhatunk adatokat.* A kutatás eredményeképpen körvonalazódni látszik egy olyan *egyedi, mégis tipikus élet,* mely az életszakaszok és korszakok kényszerei mentén alakult úgy, ahogy.

1967 szeptember 11-én, születésének napján Pető András elhunyt, az *ősz műthosza ekkor véget ért.* A tragikus fikciós mód szerint a ciklus befejeződött, a kör bezárult, a születés összeért a halállal. A Pető életében oly fontos nyomhagyás megvalósult, a világraszóló alkotás elkészült, de a hős ereje elfogyott, alkotása (f)elemésztette teljesen. *Pető története azonban tovább íródik attól a ponttól kezdve, amikor megkezdődött a konduktív nevelés „utazás” szakasza, mely a múltból a mába érve fázisról fázisra tart a jövő felé, sajátos történésszekvenciákon, kalandokon keresztül, fikciós módjának megfelelően.*

V. Válogatás a disszertáció irodalmából

- Ákos, Károly és Ákos, Magda (2012): The enigmatic Dr Pető. In: Maguire, Gillian and Sutton, Andrew (2012, szerk.): *András Pető*. Conductive Education Press. Birmingham, 83-97.
- Arany Zsuzsanna (2011): Az életrajzírás művészet (-)e(?) *Kortárs Online* [URL: <https://www.kortaronline.hu/archivum/2011/07/az-eletrajziras-muveszet-e.html>] 2019.01.14.
- Arany Zsuzsanna (2012): Az életrajz mint tükör. Közelítések egy műfajhoz. *Irodalomtörténet* [URL: http://www.irodalomismeret.hu/files/2012_3/arany_zsuzsanna.pdf] 2019.06.29.
- Arany Zsuzsanna (2014): Stevenson rémálma. *Irodalomismeret* [URL: http://www.irodalomismeret.hu/files/2104_3/arany_zsuzsanna.pdf] 201.05.11
- Arisztotelész: Poétika. [URL: <http://mek.oszk.hu/00300/00315/00315.htm>] 2018.10.12
- Assmann, J.(1999): *A kulturális emlékezet*. Atlantis Kiadó, Budapest.
- Baddeley, A. (2001): *Az emberi emlékezet*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Bánfalvy Csaba, Szauder Erik és Zászkaliczky Péter (2006, szerk.): *Gyógypedagógus történetek. Beszélgetés magyar gyógypedagógusok félmúltjáról* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Barnklau, K. O. (1965): *Unfug der Krankheit – Triumph der Heilkunst*. Verlag Karl Schustek, Hanau/Main.
- Barnklau, K. O. (1970): *Gibt es unheilbare Krankheiten? Nein!* Rudolphische Verlagsbuchhandlung, Lindau-Bodensee.
- Bengston, V.L.-Allen, K. R. (1993): The life course perspective applied to families over time. In: Boss-Doherty-LaRossa-Schumm-Steinmetz (szerk.) *Sourcebook of family theories and methods: A contextual approach*. Plenum, 469-499.
- Bihari Péter (2019): *1914. A nagy háború száz éve. Személyes történetek*. Kalligram, Pozsony.
- Biró Zsuzsanna Hanna és Pap K. Tünde (2007, szerk.): *Posztmodern kihívások a pedagógiatörténet-írásban*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Boehm, G. (1998): A képleírás. A kép és nyelv határaitól. In: Thomka Beáta (szerk.) *Narratívák I. Képleírás, képi elbeszélés*. Kijarat Kiadó, Budapest. 9–37.

- Boreczky Ágnes és Vincze Beatrix (2018, szerk.): *Reformpedagógia és életreform*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Borgos Anna (2018): *Holnaplányok. Nők a pszichoanalízis budapesti iskolájában*. Noran Libro, Budapest.
- Bourdieu, P. (2002): Az életrajzi illúzió. In uő: *A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről*. Napvilág, Budapest. 2002. 68-70.
- Bögre Zsuzsa (2003): Élettörténeti módszer elméletben és gyakorlatban. *Szociológiai Szemle*, **12.** 1. sz. 155—168.
- Bruner, J. (2001): A gondolkodás két formája. In: László János – Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 5. Narratív Pszichológia*. Kijárat, Budapest. 27-57.
- Burke, P. (2000): Az eseménytörténet és az elbeszélés felélesztése. In: Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 4. A történelem poétikája*. Kijárat, Budapest. 37-52.
- Burke, P. (2001): A történelem, mint társadalmi emlékezet. *Regio*, **12.** évf. 1. sz. 3-21.
- Dévai, J. (2012): Personal memories from the days of the beginning of Conductive Education. In: Maguire, Gillian and Sutton, Andrew (2012, szerk.): *András Pető*. Conductive Education Press, Birmingham. 45-70.
- Duday, Y. (2002): *Memory from A to Z: keywords, concepts and beyond*. Oxford University Press.
- Eagelton, T.(2001): Return of the Worthy Pioneer. Stephen Greenblatt: Hamlet in Purgatory. The Guardian, June 9. 2001. [URL: [http:// books.guardian.co.uk/reviews/politics/philosophyandsociety/](http://books.guardian.co.uk/reviews/politics/philosophyandsociety/)] 2018.06.11.
- Elder, G. , H. (1999): *Children of the Great Depression. Social change in life experience*. 25. anniversary print. Westview Press.
- Elder, G. , H. –Warner, S. K. (2005): *Historical Influences on Lives and Aging*. Springer, New York.
- Elder, G. H.- Giele, J. Z. (2009): *The Craft of Life Course Research*. Guilford Press, London-New York.
- Elsbree, L. (1982): *The rituals of life. Patterns in narratives*. Kegan Paul Press, London.
- Erős Ferenc (2007): *Trauma és történelem*. Jászöveg, Budapest.

- Fenyves Katalin (2010): *Képzelt asszimiláció? Négy zsidó értelmiségi nemzedék önképe*. Corvina Kiadó, Budapest.
- Forrai J. (1999): *Memoirs of the Beginnings of Conductive Pedagogy and András Pető*. Új Aranyhíd Press, Budapest. Foundation of Conductive Education, Birmingham.
- Foucault, Michel (1990): *Felügyelet és büntetés*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Földesi Renáta (2014): Pető András szellemi köre és személyes kapcsolatai az 1911-1967 közötti időszakban, mint a konduktív nevelés kialakulását elősegítő tényezők. In: Németh András, Pukánszky Béla és Pirka Veronika (szerk.): *Továbbélő utópiák – a reformpedagógia és életreform a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 302-316.
- Földesi Renáta (2016): Pető András és a konduktív nevelés gyökerei. *Tudomány és Hivatás* 1. sz. 6-14.
- Földesi Renáta (2017): A képelemzés lehetőségei a konduktív pedagógiában. *Gyermekeknevelés folyóirat* 5. sz. 143 – 154.
- Földesi Renáta (2018): Pető András és a Heilkunst. In: Boreczky Ágnes és Vincze Beatrix (szerk.): *Reformpedagógia és életreform – recepciók tendenciák, intézményesülési folyamatok*. Gondolat Kiadó, Budapest. 81-109.
- Förster, V. (2012): A view from the past. In: Maguire, Gillian and Sutton, Andrew (2012, szerk.): *András Pető*. Conductive Education Press. Birmingham, England. 45-70.
- Frye, Northrop (1998): *A kritika anatómiája*. Helikon Kiadó, Budapest.
- Garai Imre (2015): Tudománypolitika és felsőoktatás Magyarországon, 1948-1951. In: Németh András, Biró Zsuzsanna Hanna és Garai Imre (szerk.): *Neveléstudomány és tudományos elit a 20. század második felében*. Gondolat, Budapest. 165-176.
- Gennep, A. (2007): *Átmeneti rítusok*. L'Harmattan, Budapest.
- Géczi János (2008): Ikonológia-ikonográfia mint a történeti pedagógia segédtudománya. In: Pukánszky Béla (szerk.) *A neveléstörténet-írás új útjai*. Gondolat Kiadó, Budapest. 180–193.
- Géczi János (2010): A szocialista nevelésügy két képi hangsúlya. *Iskolakultúra*, 20. 1. sz., 79–91.

- Golnhofer Erzsébet – Szabolcs Éva (2016): Az 1945 utáni korszak neveléstudományának kutatása: Kutatásmetodológiai megfontolások a személyes dokumentumok forrásértékéről. In: Németh András – Garai Imre – Szabó Zoltán András (szerk.): *Neveléstudomány és pedagógiai kommunikáció a szocializmus időszakában*. Gondolat Kiadó, Budapest. 185-202.
- Golnhofer Erzsébet (2004): *Hazai pedagógiai nézetek 1945—49*. Iskolakultúra könyvek, Pécs.
- Golnhofer Erzsébet (2006): Rendszerváltások és egyéni élettörténetek. *Educatio*, 15. 3. sz. 539-552.
- Golnhofer Erzsébet és Szabolcs Éva (2013): Lázár György és a magyar pedagógia – mítosz és valóság. *Magyar Pedagógia*, 113. 3. sz. 133—151.
- Golnhofer Erzsébet és Szabolcs Éva (2014): Adalékok egy neveléstudományi életúthoz: Ágoston György 1945-59 között. In: Fizel Natasa és Nóbik Attila (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 60 éves Pukánszky Béla tiszteletére*. Szeged. 67—80. [URL: <http://mek.oszk.hu/15000/15023/>] 2019. 04. 14.
- Gordosné Szabó Anna (2000): *A magyar gyógypedagógus-képzés története*. ELTE, Budapest.
- Greenblatt, S. (1996): A társadalmi energia áramlása. In: Kiss Attila, Kovács Sándor, Odorics Ferenc (szerk.) *Testes könyv I*. JATE, Szeged.
- Gyáni Gábor (2000): Emlékezet és oral history. In: uő: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó, Budapest. 128—144.
- Gyáni Gábor (2010): A hazai történetírás nemzetközi beágyazottsága. Egykor és most. *Aetas*, 25, 4.
- Gyáni Gábor (2010): *Az elveszíthető múlt*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.
- Gyimesi Júlia (2011): *Pszichoanalízis és spiritizmus*. Typotex, Budapest.
- Hahnemann, S (2005): *Organon*. A gyógyítás művészetének gondolatrendszere. Az eredeti mű hatodik kiadásának magyar fordítása. Budapest, Magyar Homeopata Orvosi Egyesület
- Hareven, T. K. (1978): *Transitions: The Family and the Life Course in Historical Perspective*. Academic Press INC.
- Hareven, T. K. (1996): *Aging and Generational Relations: Life-Course and Cross Cultural Perspectives*. De Gruyter

- Hareven, T. K. (2000): *Families, History and Social Change: Life Course and Cross-Cultural Perspectives*. Routledge, New York.
- Hargittay Emil (2014): [URL:http://www.irodalomismeret.hu/files/2104_3/hargittay_emil.pdf] 2019.02.08
- Hári Mária (1997): *A konduktív pedagógia története* MPANNI, Budapest.
- Hári Mária (1998): *Összehasonlító konduktív pedagógia*. MPANNI, Budapest.
- Hatos Pál (2018): *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*. Jaffa Kiadó, Budapest.
- Hutchison, E. D. (2014): *Dimensions of a Human Behavior: The Changing Life Course. A Life Course Perspective* Sage Press
- Jung, C. G. (2011): *Az archetípusok és a kollektív tudattalan*. Scolar Kiadó, Budapest.
- K.Horváth Zsolt (2011): Az életrajzi térről. Szempontok a biográfiai módszer és a szinoptikus szemlélet történeti alkalmazásához. *Korall*, **12.** 44. 155-158.
- Karády Viktor (1997): *Zsidóság, modernizáció, asszimiláció*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest.
- Kelbert Krisztina (2016): *Szemtől szemben. Fényképek a szombathelyi zsidóság történetéből*. Yellow Design Kiadó, Szombathely.
- Kéri Katalin (2003): Gyermekkép Magyarországon az 1950-es évek első felében. In: Pukánszky Béla (szerk.): *Két évszázad gyermekei*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest. 229–245.
- Kibédi Varga Áron (1994): Az irodalomtörténet válságai. *Literatura*, 1994/1 101-108.
- Kibédi Varga Áron (1997): A realizmus alakzatai. In: Thomka Beáta (szerk.): *Az irodalom elméletei IV*. Pécs. 131-149.
- Kisantal Tamás – Szeberényi Gábor (2001): *Hayden White „hasznáról és káráról”*. [URL: [acta.bibl.u – szeged.hu/40990/1/aetas_2001_001_116-133.pdf](http://acta.bibl.u-szeged.hu/40990/1/aetas_2001_001_116-133.pdf)] 2019.03.15.
- Knausz Imre (1986): A magyar „pedológia” pere 1948—1950. *Pedagógiai Szemle*, **36.** 11. sz. 1087—1102.
- Komoróczy Géza (2012): *A zsidók története Magyarországon I*. Kalligram, Pozsony. 36-39.
- Kovács Mónika (2005, szerk.): *Holokaust: történelem és emlékezet*. Jaffa Kiadó, Budapest.
- Kövér György (2014): *Biográfia és társadalomtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest.

- Laczó Ferenc (2014): *Felvilágosult vallás és modern katasztrófa közt. Magyar zsidó gondolkodás a Horthy-korban*. Osiris Kiadó, Budapest. 15-139, 149-172
- Leduc, Jean (2006): *A történészek és az idő*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- Levi, G (2000): Az életrajz használatáról. *Korall*
[URL:<http://epa.oszk.hu/00400/00414/00002/pdf/glevi.pdf>] 2018.11.10
- Lorenz, C (2000): Lehetnek-e igazak a történetek? Narrativizmus, pozitivizmus és a „metaforikus” fordulat. In: Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 4. A történelem poétikája*. Kijárat, Budapest. 121-146.
- Majtényi György (2002): Emlékezés és személyiség. Az életút rekonstrukciójáról. *Aetas*, 17. 2—3. sz. 162—178. [URL: http://www.aetas.hu/2002_2-3/2002-2-3-13.htm] 2019. 04. 12.
- McAdams, Dan P. (1996.): *The stories we live by. Personal Myths and the Making of the Self*. The Guilford Press
- McAdams, Dan, P. (2001): A történetek jelentése az irodalomban és az életben. In: *Narratívák 5. Narratív pszichológia*. Budapest. Kijárat Kiadó. pp. 157–174.
- Menyhért Anna (2013): *Regényes Történelem*. [URL: https://www.academia.edu/10819560/REG%C3%89NYES_T%C3%96RT%C3%89NELEM_Stephen_Greenblatt] 2019.01.13.
- Miskolczi Ambrus (1999): *A zsidó emancipáció Magyarországon*. Múlt és Jövő Kiadó, Budapest.
- Mitchell, W. J. T. (2008): *A képek politikája*. JATE. Press, Szeged.
- N. Kovács Tímea (1999): A kultúrák narratívái, narratívák a kultúrákról In: Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 3. A kultúra narratívái*. Kijárat Kiadó, Budapest. 12-13.
- Németh Andor (1973): *A szélén behajtva*. Magvető kiadó. Budapest.
- Németh András és Szabolcs Éva (2001): A neveléstörténeti kutatások főbb nemzetközi tendenciái, új kutatási módszerei és eredménye. In: Báthory Zoltán és Falus Iván (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudományok köréből*. Osiris, Budapest.
- Németh András (2002, szerk.): *Reformpedagógia – történeti tanulmányok. Európai kölcsönhatások, nemzeti sajátosságok*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Németh András és Biró Zsuzsanna Hanna (2009, szerk.): *A magyar neveléstudomány a XX. század második felében*. Gondolat Kiadó, Budapest.

- Németh András és Pirka Veronika (2013, szerk.): *Az életreform és reformpedagógia – recepció és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Németh András (2013): Az életreform társadalmi gyökerei, irányzatai, kibontakozásának folyamatai. In: Németh András és Pirka Veronika (szerk.): *Az életreform és reformpedagógia – recepció és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 11-54.
- Németh András, Biró Zsuzsanna Hanna és Garai Imre (2015, szerk.): *Neveléstudomány és tudományos elit a XX. század második felében*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Németh András, Garai Imre és Szabó Zoltán András (2016, szerk.): *Neveléstudomány és pedagógiai kommunikáció a szocializmus időszakában*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Németh András és Vincze Beatrix (2017, szerk.): *Továbbélő utópiák – magyar életreform-törekvések és nemzetközi recepciók hatások*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Németh András és Ehrenhard Skiera (2018, szerk.): *Rejtett történetek. Az életreform mozgalmak és a művészetek*. Műcsarnok, Budapest.
- Nora, P. (1999): Emlékezet és történelem között. *Aetas*. 15. 3. sz. 142—157.
- Nora, P. (2010): *Emlékezet és történelem között. Válogatott tanulmányok*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Pataki Ferenc (2000): Életesemények és identitásképzés. *Pszichológia*, **20**. 4. sz. 331—366.
- Pataki Ferenc (2004): Történelem és élettörténet. *Pszichológia*, **25**. 3. sz. 223-232.
- Pataki Ferenc (2011). *A varázsát veszített jövő*. Noran Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Pászka Imre (2007): *Narratív történetformák*. Belvedere Meridionale, Szeged.
- Pető András (1952): Szovjet mozgásterápiai módszerek. In: *A magyar gyógypedagógia a nervizmus szemléletében*. Tankönyvkiadó, Budapest. 47–51. o.
- Pető András (1955): A konduktív mozgásterápia, mint gyógypedagógia. In: *Gyógypedagógia*. 1. 1. sz. 15-21.
- Pintér Gábor (2004): *The relationship between András Pető and Jacob Levi Moreno*. Conductive Education: Conductive Education Occasional Papers, Budapest. Suppl. 4. 188-197.

- Pléh Csaba és (1998): A narratívumok mint a pszichológiai koherenciateremtés eszközei. In: *Hagyomány és újítás a pszichológiában*. Balassi Kiadó, Budapest. 265-281.
- Pléh Csaba (2000): Az elbeszélte történelem a pszichológiában. *Világosság*, **41**. 11-12. sz. 63 – 75.
- Qi Wang (2008): On the cultural constitution of collective memory. *Memory*. **16**. 3.307-320.
- Ricoeur, P. (2000): Szövegmagyarázat és megértés. In: Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 4. A történelem poétikája*. Kijárat, Budapest. 185-201.
- Ricoeur, P. (2000): Történelem és retorika. In: Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 4. A történelem poétikája*. Kijárat, Budapest. 11-24.
- Ricoeur, P. (2001): A narratív azonosság. In: László János – Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 5. Narratív Pszichológia*. Kijárat, Budapest. 15-25.
- Ricoeur, P. (1999): Emlékezet – felejtés – történelem. In: Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 3. A kultúra narratívái*. Kijárat Kiadó, Budapest. 51—67.
- Rüsen, J. (1999): A történelem retorikája. In: Thomka Beáta – N. Kovács Tímea (szerk.): *Narratívák 3. A kultúra narratívái*. Kijárat, Budapest. 39-50.
- Sáska Géza (2007): A magyar közoktatás 1945—85 között. In: Sáska Géza (szerk.): *Rendszerek és váltások*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest. 10—32.
- Sáska Géza (2009): A szocialista neveléstudomány kialakulása és függőségbe süllyedése – a didaktika példáján. In: Németh András és Bíró Zsuzsanna Hanna (szerk.) *A magyar neveléstudomány a XX. század második felében* Gondolat, Budapest. 98-130.
- Sáska Géza (2015): A neveléstudományi elit viszonya a politikai marxizmushoz az ötvenes években. In: Németh András, Bíró Zsuzsanna Hanna és Garai Imre (szerk.): *Neveléstudomány és tudományos elit a 20. század második felében*. Gondolat, Budapest. 177-212.
- Schaffhauser Franz (2016): Meaning and importance of the holistic principle in the conductive education by András Pető and Mária Hári. In: Balogh Erzsébet, Földiné Németh Gabriella (szerk.): „Welcome to the Home of Conductive Education”. Abstracts of 9th World Congress on Conductive Education. 67.

- Schaffhauser Franz (2016): A fogyatékoság jelentése a neveléstudományban. In: Zászkalicky Péter és Vedres Tamás (szerk.) *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia*. Eötvös Kiadó, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest. 207-231.
- Schaffhauser Franz (2018): A mozgás, a ritmus és az egyensúly alapfogalmai Pető András gondolatrendszerében. *Kellék* 60. sz. Kolozsvár, Nagyvárad, Szeged. 23-38.
- Schein Gábor (2008): Az életrajzok visszatérése. [URL:<http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/1540/az-eletrajzok-visszaterese%20%5B2014%2019.02.17>] 2019.02.17.
- Somogyvári Lajos (2015): *Ikonográfia a neveléstörténet-írásban. Pedagógiai életképek a hatvanas évekből*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Sonkoly Gábor (2005): Örökség és történelem: az emlékezet technikái. *Iskolakultúra*, 15. 3. sz. 16—22.
- Steiner, R. (2011): *A gyógyítás művészetének elmélyítése*. Genius Kiadó, Budapest.
- Szabolcs Éva – Golnhofer Erzsébet (2015): A kommunikációs háló feltárásának lehetőségei és korlátai a neveléstörténeti kutatásokban. Lázár György esete 1945-1956. In: Németh András, Bíró Zsuzsanna Hanna és Garai Imre (szerk.): *Neveléstudomány és tudományos elit a 20. század második felében*. Gondolat, Budapest. 213-223.
- Szabolcs Éva (2006, szerk.): *Pedagógia és politika a XX. század második felében Magyarországon*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Szabolcs Éva (2016): Narratívák és pedagógiatörténet. In: Garai Imre, Vincze Beatrix és Szabó Zoltán András (szerk.): *Hiteles Pedagógia. Tanulmányok Golnhofer Erzsébet tiszteletére*. Eötvös Kiadó, Budapest. 79-84.
- Széchenyi Ágnes (2014): Az életrajzírás esélyei. *Irodalomismeret*, [URL:http://www.irodalomismeret.hu/files/2104_3/szechenyi_agnes.pdf] 2018.02.16.
- Szilágyi Márton (2014): Mi haszna van az írói biográfiáknak? *Irodalomismeret*, [URL:http://www.irodalomismeret.hu/files/2104_3/szilagyi_marton.pdf] 2018.07.02.]
- Tengelyi László (1998): *Élettörténet és sorseseemény*. Atlantisz Kiadó, Budapest.
- Tengelyi László (2012): A történelmi tapasztalat védelmében. Paul Ricoeur vitája Hayden White-tal. [URL:real.mtak.hu/34197/1/Tengelyi_Laszlo_A_tortenelmi_tapasztalat_vedelmeben_u.pdf] 2018.11.19.
- Thomka Beáta (1998): Képi időszerkezetek. In: Thomka Beáta (szerk.) *Képelemzés. Narratívák* 1. Kijárat Kiadó, Budapest. 7–19.

- Turner, V (2002): *A rituális folyamat*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Vértesi Lázár (2004): Oral history. A szemtanúként elbeszélt történelem lehetőségei. *Aetas*, 20. 1. sz. 158—72.
- Vígh Péter Levente (2016): *Irodalom és történelem között. A kritikai életrajz, mint interdiszciplináris műfaj: a ködlovag és gentleman Lovik Károly*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest.
- Walker, A.J.-Allen, K.R.-Connidis, I.A. (2005): Theorizing and studying sibling ties in adulthood. In: Bengston-Acock- Allen- Anderson-Klein (szerk.). *Sourcebook of Family Theory and Research*. Sage Publications, 167-190.
- Werner, E – Smith R. (2001): *Journeys from Childhood to Midlife. Risk, Resilience, and Recovery*. Cornell University Press, Ithaka and London.
- White, Hayden (1996): A történelmi szöveg, mint irodalmi műalkotás. In. : *Testes könyv I.*, szerk. Kiss Attila, Kovács Sándor, Odorics Ferenc, Ictus és JATE Irodalomelméleti csoport, Szeged. 333—354.
- White, Hayden (1997): *A történelem terhe*. Osiris Kiadó, Budapest.
- White, Hayden (1998): Megjegyzés az újhistorizmusához. *Helikon* 9. évf. 1-2. sz. 34-44.
- White, J. M. és Klein D. M. (2008): *Family theories*. Sage Publication California.
- Zerubavel, E. (2003): *Time maps*. The University of Chicago Press.
- Zsebők Zoltán (1981): *Lépcsőfokok*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Magyar Dolgozók Pártja, Központi Vezetőség, Adminisztratív Osztály, XVIII. csoport. Egészségügyi Minisztérium. M-KS 276-96 27. ő.e. 1955.
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. XIX-C-2-d-8113-M-2-2/1954. 10. d.
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. XIX-C-S2-III/12. tétel/1959. 12. d.
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára XIX-J-1-h 7/a.304/194727.d.

VI. A szerző publikációi és előadásai a témakör vonatkozásában

Publikációk

- Földesi, Renáta (2019): Dr. András Pető and „Heilkunst”. In: Kempf, Katalin, Vincze, Beatrix and Németh, András (ed.) *Hidden Stories/Verborgene Geschichten/Rejtett történetek*, Magyarország Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. pp. 47-49. 3.
- Földesi Renáta (2018): Képelemzés és a konduktív pedagóga. In: Balogh Erzsébet, Feketéné Szabó Éva, Horváth Dezsőné, Kollega Tarsoly István és Tenk Miklósné Zsebe Andrea (szerk.): *9th World Congress on Conductive Education: Selected lectures* Semmelweis Egyetem Pető András Kar, Budapest. pp. 107-122. 16 p.
- Földesi Renáta (2018): Pető András és a Heilkunst. In: Boreczky Ágnes és Vincze Beatrix (szerk.): *Reformpedagógia és életreform – recepciós tendenciák, intézményesülési folyamatok*. Gondolat Kiadó, Budapest. 81-109.
- Földesi Renáta - Horváthné Kállay Zsófia (2017): A Petői filozófia és célok az integráció szolgálatában. In: *Konduktív pedagógia az inkluzív nevelésért: Pető András professzor halálának 50. évfordulója tiszteletére*. Székesfehérvár, 3-5. 3 p.
- Földesi, Renáta (2017): Андрас Петё и рождение кондуктивной педагогики PYATIMINUTKA 2017/1 41 pp. 11-12. 2 p.
- Kollega, Tarsoly István; Földesi, Renáta; Földiné, Németh Gabriella; Molnár, Krisztina (2017, szerk.): *Pető András, Versek*. Pető András Főiskola, Budapest.
- Földesi Renáta (2017): A képelemzés lehetőségei a konduktív pedagógiában. *Gyermeknevelés folyóirat* 5. sz. 143 – 154.
- Földesi Renáta (2016): Pető András és a konduktív nevelés gyökerei. *Tudomány és Hivatás* 1. sz. 6-14.
- Földesi Renáta (2016): Dr. Pető András a reformer In: Deák, Adrienn; Kollega, Tarsoly István (szerk.) *Tanulmányok a konduktív pedagógia köréből: a Hári Mária-pályázat gyűjteményéből*. Pető András Főiskola, Budapest. pp. 309-320
- Földesi, Renáta (2016): Iconographic/iconologic analysis in conductive pedagogy. In: Balogh, Erzsébet; Földiné, Németh Gabriella (szerk.) *9th World Congress on Conductive Education: „Welcome to the Home of Conductive Education”*: Abstract book Nemzetközi Pető Társaság, Budapest. p. 27

Földesi, Renáta (2016): The Pető story In: Balogh, Erzsébet; Földiné, Németh Gabriella (szerk.) *9th World Congress on Conductive Education: „Welcome to the Home of Conductive Education”*: Abstract book Nemzetközi Pető Társaság, Budapest. p. 100

Földesi Renáta (2014): Pető András szellemi köre és személyes kapcsolatai az 1911-1967 közötti időszakban, mint a konduktív nevelés kialakulását elősegítő tényezők. In: Németh András, Pukánszky Béla és Pirka Veronika (szerk.): *Továbbélő utópiák – a reformpedagógia és életreform a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Földesi, Renáta (2013): The intellectual circle surrounding András Pető in the period 1911–1967 In: International, Pető Association (szerk.) *8th World Congress on Conductive Education: Rhythm and balance*: Abstract book International Peto Association, München. pp. 230-231. p.2

Horváth, Dezsőné, Földesi, Renáta (2013) The way András Pető was teaching In: International, Pető Association (szerk.) *8th World Congress on Conductive Education: Rhythm and balance*: Abstract book International Peto Association, München. pp. 61-61. , 1 p.

Konferenciák

Földesi, Renáta: *Dr. András Pető and „Heilkunst”*. Hidden Stories/Verborgene Geschichten/Rejtett történetek. Konferencia helye, ideje: Budapest, Múcsarnok 2019.01.17. - 2019.01.18.

Földesi Renáta: *A konduktorképzés filozófiája*. Dr. Hári Mária tiszteletére szervezett megemlékezés és szakmai szimpózium. Konferencia helye, ideje: Budapest, Semmelweis Egyetem 2018.10.06

Földesi Renáta: *Pető András életpályájának kutatása*. Emberközpontú tudomány a konduktív nevelés gyakorlatában: Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe és Pető András halálának 50. évfordulója alkalmából. Konferencia helye, ideje: Budapest, Pető András Főiskola 2017.11.30.

Földesi Renáta: *Pető András, mint abszolút pedagógus* Magyar Pedagógiai Társaság Staféta Tábor Konferencia helye, ideje: Budapest, 2017.06.30

Földesi Renáta: *Pető András élete és munkássága*. Emlékezés Szent Márton 20. századi követőjére Dr. Pető Andrásra és a 25 éves konduktív óvodai nevelésre (emlékülés), Konferencia helye, ideje: Szombathely, 2016. 9. 9.

Földesi Renáta: *Vissza a gyökerekhez. Pető András és a konduktív nevelés.* Utazókonduktorok Országos Szakmai Találkozója Konferencia Helye és ideje: Budapest, 2016.10.20

Feketéné, Szabó Éva; Földesi, Renáta: *Érték, értékorientáció a konduktív nevelésben* Érték és értelemkeresés a XXI. században: Az Apor Vilmos Katolikus Főiskola és a Pető András Főiskola közös konferenciája Konferencia helye és ideje: Vác, 2014.11.07

Földesi Renáta: *Pető András és az életreform mozgalmak kapcsolata.* Továbbélő utópiák II.: reformpedagógia és életreform a 20. század első felében Komárno, Szlovákia 2013.04.11

Földesi Renáta: *Pető András nyomában.* A konduktorképzés 50 éve: Tudományos ülés, Pető András Főiskola Konferencia helye, ideje: Budapest, 2014.10.03

Földesi Renáta: *Pető – gyökerek.* Továbbélő utópiák In: Életreform törekvések a 20. század első felében: (tudományos szimpózium az ELTE PPK-n) Konferencia helye, ideje: Budapest, 2013.01.17